

Edukacja przedszkolna w myśl wymagań nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego

Prof. dr hab. Anna Klim-Klimaszewska

Projekt Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 września 2008 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół określa nową podstawę programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, stanowiącą załącznik nr 1 do rozporządzenia, które będzie obowiązywało od roku szkolnego 2009/2010.

Projekt podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego został opracowany przez zespół ponad 100 ekspertów, złożony z wybitnych przedstawicieli polskiego świata nauki oraz doświadczonych nauczycieli, metodyków i pracowników systemu egzaminacyjnego. Przygotowana przez ten zespół wstępna wersja projektu została poddana szerokiej konsultacji społecznej, która trwała od 10 kwietnia do 20 czerwca ubiegłego roku. Ekspertki przeanalizowali ponad 2 500 opinii i uwag oraz ponad 200 recenzji sporządzonych przez ekspertów w poszczególnych dziedzinach kształcenia.

Przy opracowywaniu projektu podstawy programowej uwzględniono polityki horyzontalne UE (politykę równości płci, społeczeństwa informacyjnego oraz zrównoważonego rozwoju). Proponowana podstawa programowa kształcenia ogólnego uwzględnia także Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE). Konieczne było również dokończenie reformy z 1999 roku. Wprowadzenie obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego wydłużyło obowiązek szkolny o rok, ale program kształcenia

przedszkolnego nie został w stopniu zadowalającym powiązany z programem kształcenia wczesnoszkolnego.

Projekt związany z reformą podstawy programowej realizowany był przy dofinansowaniu ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, priorytet III, tytuł projektu: „Doskonalenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół pod kątem jej zgodności z wymogami gospodarki opartej na wiedzy”.

Podstawa programowa jest w polskim systemie oświaty kluczowym dokumentem określającym cele i treści nauczania, umiejętności dzieci oraz zadania wychowawcze przedszkola, które są uwzględniane odpowiednio w programach wychowania przedszkolnego. Ma charakter otwarty, pozwala na przyjmowanie różnych rozwiązań metodycznych oraz stwarza możliwość konstruowania różnych programów wychowania przedszkolnego.

Proponowana podstawa programowa wychowania przedszkolnego uwzględnia możliwość obniżenia wieku szkolnego do 6 lat, poprzez odpowiednie dostosowanie podstawy programowej kształcenia ogólnego do możliwości intelektualnych dzieci o rok młodszych, a także opisuje podstawowe założenia procesu wspomagania rozwoju i edukacji dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Zgodnie z tymi założeniami przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz inne formy wychowania przedszkolnego w równej mierze pełnią funkcje opiekuńcze, wychowawcze i kształcące i powinny zapewnić dzieciom możliwość wspólnej zabawy i nauki w warunkach bez-

piecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych.

W związku z powyższym cele wychowania przedszkolnego zostały znacznie rozszerzone w porównaniu z poprzednią podstawą programową wychowania przedszkolnego. Cel, którym było wspomaganie i ukierunkowywanie rozwoju dziecka zgodnie z jego wrodzonym potencjałem i możliwościami rozwojowymi w relacjach ze środowiskiem społeczno-kulturowym i przyrodniczym, zastąpiony został następującymi celami:

1. wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych, potrzebnych im w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji;
2. wychowywanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym co dobre i co złe, potrafiły zgodnie bawić się i uczyć, kulturalnie zwracać się do innych w domu, w przedszkolu, na ulicy;
3. kształtowanie u dzieci odporności emocjonalnej, koniecznej do racjonalnego radzenia sobie w nowych i trudnych sytuacjach, w tym także do łagodniejszego znoszenia stresów i porażek;
4. rozwijanie umiejętności społecznych dzieci, umiejętności niezbędnych dla poprawnych relacji z dziećmi i dorosłymi;
5. troska o zdrowie dzieci, ich rozwój fizyczny oraz sprawność fizyczną, aby chciały i mogły uczestniczyć w zabawach i grach sportowych;
6. budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym, a także rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych;
7. wprowadzenie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiadania się poprzez muzykę, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne;
8. kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej: do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej;
9. zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w kształceniu w szkole.

W obowiązującej dotąd podstawie programowej wynikające z celu wychowania przedszkolnego zadania, dostosowane do potrzeb i możliwości rozwojowych dziecka, nauczyciel realizował w ramach określonych obszarów edukacyjnych, do których zaliczono:

1. Poznawanie i rozumienie siebie i świata;
2. Nabywanie umiejętności poprzez działanie;
3. Odnajdywanie swojego miejsca w grupie rówieśniczej, wspólnocie;
4. Budowanie systemu wartości.

W każdym z tych obszarów przedstawiono zadania nauczyciela, których realizacja umożliwi dziecku jego twórczy rozwój.

Z kolei w nowej podstawie programowej cele wychowania przedszkolnego realizowane są, w miarę możliwości, we wszystkich obszarach działalności edukacyjnej przedszkola. W każdym z tych obszarów podane są umiejętności, którymi powinny wykazywać się dzieci pod koniec wychowania przedszkolnego. Ze względu na różne formy wychowania przedszkolnego zadbano o precyzyjny opis tych umiejętności. Chodzi o to, aby dzieci rozpoczynające naukę w szkole były do niej przygotowane – niezależnie od tego, do jakiego przedszkola uczęszczały.

Dla osiągnięcia tych celów edukacyjnych należy wspomagać rozwój, wychowywać i kształcić dzieci w następujących obszarach:

1. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i sytuacjach zadaniowych;
2. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych. Wdrażanie dzieci do utrzymywania ładu i porządku;
3. Wspomaganie rozwoju mowy dzieci;
4. Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują w poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia;
5. Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci;
6. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych;
7. Wychowanie przez sztukę – dziecko widzem i aktorem;
8. Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, płyś i taniec;
9. Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne;
10. Wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci poprzez zabawy konstrukcyjne, budzenie zainteresowań technicznych;
11. Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń;
12. Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt;
13. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną;
14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisanie;
15. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne.

W nowej podstawie programowej szczególny nacisk kładzie się na treści edukacji zdrowotnej. Występują one w wielu obszarach wychowania

przedszkolnego. Ze względu na dobro dzieci należy zadbać o kształtowanie ich świadomości zdrowotnej oraz nawyków dbania o własne zdrowie w codziennych sytuacjach w przedszkolu oraz współpracując w tym zakresie z rodzicami.

Proponowana zmiana podstawy programowej wychowania przedszkolnego polega na zastąpieniu deklaratorywnie określonych treści, które w przedszkolu powinny być realizowane, ściśle zdefiniowanymi standardami wiedzy i umiejętności, które będą wymagane na koniec tego etapu edukacji. Opisuje ona podstawowe założenia wspomagania rozwoju i edukacji dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym i wymienia obszary działalności edukacyjnej przedszkola, dla których określone są kompetencje, którymi powinny wykazywać się dzieci pod koniec wychowania przedszkolnego. Opis tych kompetencji jest precyzyjny, tak aby dzieci rozpoczynające naukę w szkole były do niej przygotowane – niezależnie od tego, z jakiej formy edukacji przedszkolnej korzystały, czyli co dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej powinno wiedzieć, umieć i rozumieć. Dzięki temu zakres treści nauczania został istotnie doprecyzowany.

Regulacja treści kształcenia w języku efektów kształcenia, poprzez określenie wymagań na koniec każdego etapu edukacyjnego, ma na celu precyzyjne określenie tego, czego przedszkole zobowiązane jest nauczyć przeciętnego przedszkolaka. Przeniesienie uwagi na efekty kształcenia, dokonujące się aktualnie w wielu krajach Europy, będzie szło w parze ze zwiększeniem autonomii przedszkola w zakresie kształtowania procesu wychowania. Pozwoli to placówce przedszkolnej na taki dobór metod pracy dydaktycznej, który – w kontekście uwarunkowań jej pracy – w sposób optymalny zapewni osiągnięcie opisanych w podstawie efektów kształcenia. Precyzyjny opis wymagań na koniec tego etapu kształcenia umożliwi także zapewnienie spójności procesu nauczania w obrębie systemu szkolnictwa.

Oprócz korzyści płynących z precyzyjnego określenia wiadomości i umiejętności, które dziecko zdobywa na etapie wychowania przedszkolnego, sformułowanego w języku efektów kształcenia, celem projektu rozporządzenia jest także poprawa jakości kształcenia, osiągnięcie spójnego programu procesu kształcenia, programu dostosowanego do możliwości i indywidualnych potrzeb dzieci oraz uwzględniającego ich zwiększone aspiracje edukacyjne.

Sformułowanie podstawy programowej wychowania przedszkolnego w języku wymagań (główne kierunki oraz cele kształcenia w danej dziedzinie sformułowane są w języku wymagań ogólnych, zaś treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności sformułowane są w języku wymagań szczegółowych) stanowi także pierwszy krok do wypełnienia zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 23 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie¹.

Celem proponowanych zmian jest również zwiększenie możliwości indywidualizacji nauki pozwalającej na zróżnicowanie programu w zależności od zainteresowań dzieci oraz ich lepsze przygotowanie do podjęcia nauki w szkole.

Proponowana zmiana podstawy programowej kształcenia ogólnego wiąże się z projektowanymi zmianami w organizacji wychowania przedszkolnego. Bowiem w trosce o prawidłowy rozwój psychofizyczny oraz przebieg wychowania i kształcenia dzieci cztero i pięcioletnich zaleca się następujące proporcje organizowania dziecięcego czasu w przedszkolu, w rozliczeniu tygodniowym:

1. co najmniej jedną piątą czasu należy przeznaczyć na zabawę. W tym czasie dzieci bawią się w swobodny sposób, przy niewielkim udziale nauczyciela;
2. co najmniej jedną piątą czasu dzieci spędzają w ogrodzie, na boisku, w parku itp. Organizowane mogą być tam zajęcia sportowe, gry i zabawy ruchowe, obserwacje przyrodnicze, prace gospodarcze, porządkowe i ogrodnicze;
3. najwyżej jedną piątą czasu pobytu dziecka w przedszkolu zajmują różnego typu zajęcia dydaktyczne, realizowane według wybranego programu wychowania przedszkolnego;
4. nauczyciel może dowolnie zagospodarować pozostały czas – dwie piąte pobytu dziecka w przedszkolu. W tej puli czasu mieszczą się jednak czynności opiekuńcze, samoobsługowe, organizacyjne i inne.

W przypadku młodszych dzieci zaleca się, aby co najmniej jedną czwartą czasu spędzały, bawiąc się w ogrodzie, w parku, na łące.

W myśl nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego właściwa edukacja elementarna w przedszkolu daje podstawy do kontynuowania nauczania zintegrowanego w szkole, co przyczyni

¹ Dz. Urz. UE C z 6 maja 2008 roku, s. 1.

się do niwelowania progu szkolnego, a położenie nacisku na diagnozowanie i inny niż dotąd system oceniania przyczyni się do całkowitej likwidacji stopni, a także poprawy kontaktów nauczyciela z rodzicami. W nauczaniu elementarnym ma bowiem obowiązywać ocena opisowa i nie przewiduje się drugoroczności. Być może pozwoli to nauczycielowi obserwować i opisywać indywidualne osiągnięcia dziecka, ograniczy rywalizację u progu szkoły oraz ułatwi kontakty z rodzicami. Może mieć także duży wpływ na interakcje nauczyciel – rodzic, rodzic – dziecko, dziecko – nauczyciel. Warunkiem podstawowym jest jednak całkowite i prawdziwe odejście od dotychczasowego systemu oceniania. Stosowanie umownych znaków, zdarzające się dziś nawet w przedszkolach, powinno całkowicie zniknąć z edukacji elementarnej. Ocenianie na papierze nie przyniesie oczekiwanych rezultatów. Ten nowy system diagnozowania i oceniania daje realną możliwość łagodnego przyzwyczajania ucznia oraz jego rodziców do samooceny, oceniania wewnętrznego i zewnętrznego.

W nowej podstawie programowej zamieszczono również zadania przedszkola związane z realizacją podstawy programowej wychowania przedszkolnego, w tym także zadania nauczycieli przedszkoli, w szczególności przeprowadzanie diagnozy przedszkolnej w roku szkolnym poprzedzającym termin możliwego rozpoczęcia przez dziecko nauki w szkole. Celem diagnozy będzie zgromadzenie informacji, które pomogą rodzicom w podjęciu decyzji o rozpoczęciu przez dziecko nauki w szkole, a nauczycielom przedszkola przy opracowaniu i realizowaniu indywidualnego programu wspomagania rozwoju dziecka.

Aby zatem ułatwić dziecku przekroczenie progu szkoły, w nowej podstawie programowej zaleca się, aby nauczyciele przedszkola prowadzili obserwacje pedagogiczne mające na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji. Zadaniem nauczycieli jest także przeprowadzenie diagnozy przedszkolnej w roku szkolnym poprzedzającym termin możliwego rozpoczęcia przez dziecko nauki w szkole. Celem diagnozy jest zgromadzenie informacji, które mogą pomóc:

1. rodzicom, aby poznali stan gotowości swojego dziecka do podjęcia nauki w szkole i mogli je odpowiednio do potrzeb w osiągnięciu tej gotowości wspomagać;
2. nauczycielom przedszkola przy opracowaniu i realizowaniu indywidualnego programu wspomagania rozwoju dziecka, który będzie realizowany w roku poprzedzającym możliwe rozpoczęcie nauki w szkole w okresie od stycznia do maja;

- 3) pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznej, do której zostanie skierowane dziecko w wypadku zaobserwowania przez nauczyciela potrzeby pogłębionej diagnozy związanej z jakimś rodzajem specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dziecka.

W szczególności dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy powinny być objęte opieką logopedyczną w przedszkolu. Należy zadbać o to, aby rodziców tych dzieci włączyć w proces korygowania rozwoju mowy. W trosce o jednolite oddziaływanie wychowawcze, nauczyciele:

1. systematycznie informują rodziców o zadaniach wychowawczych i kształcących realizowanych w przedszkolu. Zapoznają rodziców z podstawą programową wychowania przedszkolnego i włączają ich do kształtowania u dziecka tych wiadomości i umiejętności, które są tam zalecane;
2. informują rodziców o sukcesach i kłopotach ich dzieci, a także włączają ich do wspierania osiągnięć rozwojowych dzieci i łagodzenia trudności, na jakie natrafiają;
3. zachęcają rodziców do współdecydowania w sprawach przedszkola, na przykład wspólnie organizują imprezy, w których biorą udział dzieci.

Dlatego warto jest traktować edukację elementarną w sposób globalny i nie rozdzielać w nie-naturalny sposób wychowania przedszkolnego od nauczania początkowego. Obecna reforma to umożliwiała.

Jednocześnie reforma mobilizuje nauczycieli edukacji elementarnej do stymulowania rozwoju każdego dziecka poprzez autentyczną indywidualizację pracy w klasie szkolnej oraz w świetlicy. Spowoduje to konieczność zmiany mentalności nauczycieli i odrzucenie starych nawyków. Z kolei w celu właściwego przygotowania dzieci do szkoły nauczyciele przedszkola zobowiązani są do znajomości podstawy programowej kształcenia ogólnego w zakresie I etapu edukacyjnego, a zwłaszcza klasy I szkoły podstawowej.

Przewiduje się, że proponowane zmiany programowe przyczynią się do osiągnięcia celów określonych przez Komisję Europejską w programie „Edukacja i Szkolenia 2010”, takich jak: rozwijanie kompetencji kluczowych (porozumiewanie się w języku ojczystym, porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje informatyczne, kompetencje społeczne i obywatelskie, umiejętność uczenia się, rozwiązywania problemów w twórczy sposób, inicjatyw-

ność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna), co przyczyni się do osiągnięcia lepszych wyników polskich uczniów w międzynarodowych badaniach OECD/PISA, zwiększenia odsetka osób z wykształceniem minimum średnim, lepszego przygotowania do studiów (zwłaszcza na kierunkach matematycznych, innych nauk ścisłych i technicznych) oraz do aktywności na rynku pracy.

Źródła

1. Arciszewska E. *Zarys koncepcji nauczania elementarnego w świetle wizji reformy systemu kształcenia nauczycieli*, www.wsipnet.pl, 10 listopada 2008.
2. Klim-Klimaszewska A. *Pedagogika przedszkolna*, PIW, Warszawa 2005.
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej – projekt z dnia 16 września 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia

ogólnego w poszczególnych typach szkół, www.1.reformaprogramowa.men.gov.pl/projekt_rozporzadzenia/, 10 listopada 2008.

4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 grudnia 1999 roku, Dz. U. z 2000 roku, Nr 2, poz. 18, załącznik nr 1 do rozporządzenia.
5. Szumilas K. Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 3226 w sprawie koncepcji obniżenia wieku szkolnego, www.orka2.sejm.gov.pl, 10 listopada 2008.
6. Załącznik nr 1 do podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, www.1.reformaprogramowa.men.gov.pl/projekt_rozporzadzenia/, 10 listopada 2008.

Autorka jest pracownikiem naukowym Akademii Podlaskiej w Siedlcach

Nowelizacja ustawy o systemie oświaty w pigułce

Zapewnienie lepszego dostępu do edukacji najmłodszych dzieci przez obniżenie wieku rozpoczynania obowiązków szkolnego do wieku lat 6, umożliwiające wykorzystanie potencjału systemu szkolnego dla wyrównywania szans

Ustawa wprowadza od 1 września 2012 r. obowiązek szkolny dla dzieci sześciolatków. W trzyletnim okresie pilotażowym (tj. w latach szkolnych 2009/2010, 2010/2011 i 2011/2012) poprzedzającym wprowadzenie tego obowiązku, decyzje o rozpoczęciu edukacji dziecka w wieku lat sześciu podejmą rodzice i dyrektor szkoły. Warunkiem przyjęcia dziecka do szkoły w tym okresie będzie posiadanie przez szkołę odpowiednich warunków organizacyjnych, a także wcześniejsze objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole. Jeśli dziecko nie chodziło do przedszkola, wymagana będzie opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej, dotycząca możliwości rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego przez dziecko 6-letnie. Minister Edukacji Narodowej został zobowiązany, w trzyletnim okresie pilotażowym, do przedstawienia Sejmowi raz w roku stanu przygotowań polskiego systemu do przyjęcia sześciolatków.

Zródło: www.men.gov.pl